

УДК 332.33

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГОБЕЗПЕЧНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В УМОВАХ ПІДВИЩЕНОЇ ЕРОЗІЙНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Горбатюк О.Д., магістр*

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Проаналізовано причини виникнення деградаційних процесів на території Білоцерківського району Київської області. Обґрунтовано необхідність упровадження організаційно-економічних механізмів щодо забезпечення екологічнобезпечного землекористування.

Постановка проблеми. Сучасне використання земельних ресурсів України не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушилося екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних угідь, лісових і водних ресурсів. Особливо небезпечних масштабів набула ерозія ґрунтів [3]. Стан земельних ресурсів за останні десятиріччя значно погіршився. Це, насамперед, стосується сільськогосподарських земель та їхнього ґрунтового покриву. Головні вади структури земельного фонду — надмірна розораність, антропогенне навантаження та погіршення еколого-агрохімічного стану земельних угідь (деградаційні процеси). Водна і вітрова ерозії — найзагрозливіший фактор зниження продуктивності земельних ресурсів, деградації агроландшафтів.

Ерозійні процеси перетворилися в загрозове явище сучасного природокористування, яке загрожує існуванню ґрунту як основному засобу сільськогосподарського виробництва та незмінному компоненту біосфери. Це викликано не-

раціональним сільськогосподарським використанням земель, за якого створюються передумови для інтенсивного розвитку ерозійних процесів. Аналіз практики використання земельних ресурсів і формування та реалізації системи захисту земель від деградаційних процесів, особливо в ринкових умовах, показує, що при цьому виникають суперечності між екологічними та економічними інтересами суб'єктів землекористування. Ці суперечності зумовлені наявністю різних суб'єктів суспільного виробництва з протилежними їм економічними інтересами, що не завжди збігаються з екологічними вимогами, які б забезпечували створення сприятливого навколишнього середовища, тобто нормальних умов життя [5].

Враховуючи гостроту проблеми забезпечення захисту земель від деградаційних процесів у ринкових умовах, актуальним є комплексний системний підхід до формування екологічно стійкого агроландшафту та організації раціонального землекористування.

---

* Науковий керівник канд. с.-г. наук, доц. А.В. Барвінський.

© Горбатюк О.Д., 2012

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблемам раціоналізації використання й охорони земель в Україні присвячено роботи багатьох учених: С.Ю. Булигіна, Д.С. Добряка, Л.Я. Новаковського, А.Я. Сохничя, А.М. Третьяка, та ін. Однак раціональне й екологічнобезпечне сільськогосподарське землекористування на нових наукових засадах повинне передбачати всебічне і доскональне вивчення екологічних особливостей території кожного району. Це потребує врахування великого різноманіття ґрунтово-кліматичних умов, що визначає обов'язкову диференціацію підходів до формування систем екологічнобезпечного землекористування. Тому розв'язати цю проблему на місцевому рівні можна з урахуванням конкретних природно-кліматичних та соціально-економічних умов суб'єктів господарювання на землі.

Метою статті є формування системи ґрунтозахисних заходів в агроландшафтах як основи екологічнобезпечного землекористування на території Дроздівської сільської ради Білоцерківського району Київської області.

Виклад основного матеріалу. Захист земель від деградаційних процесів — багатогранна проблема, розв'язання якої потребує застосування в тісному поєднанні як економічних, так і екологічних механізмів. Це забезпечить створення реальних умов для формування сталого землекористування як у цілому в Україні, так і в окремих регіонах.

Суттєві зміни у формах власності на землю й формах господарювання, які відбуваються зі здійсненням земельної реформи, як свідчить аналіз, призводять до зниження продуктивності земельних ресурсів, погіршення їхньої якості та екологічного стану навколишнього природ-

ного середовища. Це зумовлює необхідність прогнозування подальшого вдосконалення механізмів захисту земель від деградаційних процесів при реструктуризації землекористування.

Особливо великої шкоди водна і вітрова ерозії завдають сільськогосподарським землям. Загальна площа деградованих і малопродуктивних орних земель України в усіх землевласників і землекористувачів становить 5,1 млн га (15,8% площі ріллі). Найбільше деградованих і малопродуктивних орних земель у Лісостепу — 1,6 млн га, із них понад половина — в Правобережній провінції. Вони представлені, головним чином, змитими ґрунтами (1,2 млн га). Інші деградовані й малопродуктивні ґрунти легкого гранулометричного складу, перезволожені, заболочені та засолені. Також серед орних земель є такі, що знаходяться у кризовому і навіть катастрофічному стані й потребують невідкладного вилучення зі складу ріллі. Це, передусім, сильнозмиті, сильнодефльовані, сильносолончакові, інтенсивно підтоплені ґрунти. Їхня загальна площа становить 3,2 млн га [5].

Об'єкт нашого дослідження за агрокліматичними умовами належить до району з помірно теплим, помірно зволуженим кліматом. Температурний режим повітря сприятливий для вирощування сільськогосподарських культур. Особливості клімату, рослинності, ґрунтоутворювальних порід, зволоження, господарська діяльність людини зумовили формування різноманітних ґрунтів. Земельний фонд Дроздівської сільської ради становить 6219,1 га. У його структурі переважають сільськогосподарські землі, з них під ріллею — 4708,3 га (75,7%), багаторічними насадженнями — 78,2 га (1,3%), сіножатями — 294,2 га (4,7%), пасовища-

ми – 111 га (1,8%). Ліси та лісовкриті площі займають 131 га (2,1%), заболочені землі – 70,7 га (1,1%), води – 17,3 га (0,3), інші землі – 808,4 га (13%) [4].

Така структура земельного фонду не відповідає засадам екологобезпечного й економічно ефективного землекористування. Уразливість території водною та вітровою ерозіями залежить від ґрунтового покриву, рельєфних умов та характеру землекористування. Внаслідок дії різних природних, переважно антропогенних, факторів на значній частині території, насамперед на сільськогосподарських землях, спостерігається погіршення якісного стану ґрунтового покриву. На території об'єкта дослідження переважають чорноземи типові, їхня загальна площа сягає 4446 га (84,08%). За вмістом гумусу вони належать до слабогумусованих та малогумусних. За змитістю в межах землекористування трапляються незмиті, слабо-, середньо- та сильнозмиті чорноземи. Загальна площа чорноземів типових слабозмитих становить 67,7%, середньозмитих – 27,1, сильнозмитих – 5,2% [4]. Іншу частину території займають лучно-чорноземні, лучні, дернові, болотні, торфуватоболотні ґрунти. В структурі земельного фонду є площі земель, які мають незадовільні властивості. Це – деградовані й малородючі ґрунти. Їх раціональне використання потребує здійснення організаційно-господарських, меліоративних, агротехнічних і агрохімічних заходів [1].

З метою усунення деградаційних явищ у ґрунтовому покриві та навколишньому природному середовищі на території Дроздівської сільської ради необхідно підвищити ступінь екологізації природокористування, а саме: оптимізувати структуру земельних угідь, вивести

з інтенсивного обробітку деградовані й малопродуктивні землі.

Проблема запобігання деградації ґрунтів та ґрунтового покриву, насамперед, повинна розв'язуватися теоретично шляхом розроблення економічно обґрунтованої цілеспрямованої програми дій (включаючи господарську діяльність), що передбачає забезпечення екологічної оптимізації землекористування й нормалізацію стану природного середовища. Сучасний рівень знань і практичний досвід у галузі ґрунтознавства, землеробства та землеустрою мають у своєму розпорядженні арсенал необхідних прийомів не тільки для збереження багатства земельного фонду, підвищення ефективної родючості ґрунтів, але й для значного зростання їхньої потенційної продуктивності. Життя ставить перед сільськогосподарським виробництвом і наукою нові завдання щодо підвищення продуктивності землеробства, вдосконалення техніки обробітку ґрунту, прийомів меліорації та хімізації. А це потребує розроблення наукових основ спрямованого позитивного впливу на ґрунти, теорії розширеного відтворення земельних ресурсів [3].

Питання протиерозійної стійкості агроландшафтів найповніше і найефективніше розв'язуються застосуванням ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території [3].

Захист земель від ерозії має здійснюватися відповідно до цільових програм і планів за землевпорядними, містобудівними та іншими проектами, що забезпечують протиерозійний захист територій і агроландшафтів. Із метою надійного протиерозійного захисту та підвищення продуктивності угідь на землях сільськогосподарського призначення доцільно

застосовувати ґрунтозахисну систему землеробства з контурно-меліоративною організацією території.

Екологічнобезпечне землекористування належить до комплексних різнопланових проблем. Його складовими є система заходів щодо адаптації сільськогосподарського виробництва, насамперед землеробства і рослинництва, до особливостей природного середовища, а також і система економічних важелів державного управління раціональним використанням сільськогосподарських земель [2].

Висновки. Для забезпечення екологічнобезпечного землекористування в досліджуваному регіоні необхідно оптимізувати структуру земельних угідь, вивести з інтенсивного обробітку деградовані та малопродуктивні землі. З метою

надійного протиерозійного захисту і підвищення продуктивності угідь на землях сільськогосподарського призначення доцільно застосовувати ґрунтозахисну систему землеробства з контурно-меліоративною організацією території, яка передбачає диференційоване використання земель залежно від рельєфу та ґрунтово-екологічних умов. Передбачається оптимізація структури посівних площ і сівозмін зменшенням питомої ваги просапних культур та збільшенням зернових колосових культур суцільної сівби, багаторічних трав, особливо бобових. Подальший розвиток екологічнобезпечного землекористування органічно пов'язаний з удосконаленням еколого-економічних механізмів захисту земельних ресурсів від деградаційних процесів.

Список літератури

1. Добряк Д.С. Формування екологічнобезпечного землекористування в умовах дії водної та вітрової ерозій / Д.С. Добряк, Д.І. Бабміндра, В.О. Слінчук. — К. : Урожай, 2010. — 152 с.
2. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічнобезпечного використання. — 2-ге вид. допов. / [Д.С. Добряк, О.П. Канаш, Д.І. Бабміндра, І.А. Розумний]. — К. : Урожай, 2009. — 464 с.
3. Кривов В.М. Екологічно безпечне землекористування Лісостепу України. Проблема охорони ґрунтів / В.М. Кривов — К. : Урожай, 2006. — 304 с.
4. Технічний звіт по коректуванню матеріалів великомасштабного обстеження ґрунтів с. Дрозди Білоцерківського району Київської області.
5. Черпіцький О.З. Еколого-економічні механізми захисту земельних ресурсів від деградаційних процесів у ринкових умовах / О.З. Черпіцький, Д.С. Добряк — К. : Урожай, 2007. — 144 с.

* * *

Проанализированы причины возникновения деградационных процессов на территории Белоцерковского района Киевской области. Обоснована необходимость внедрения организационно-экономических механизмов относительно обеспечения экологически безопасного землепользования.

* * *

Analyzed the causes of degradation processes in Belotserkovsky district of Kyiv region. The necessity of introducing organizational and economic mechanisms on ensuring environment-friendly land use.